

Museum da la natira dal Grischun

■ Il Museum da la natira dal Grischun dat – grazia a sias ritgas exposiziuns sin quatter plauns – in'invista interessanta da la flora, da la fauna e da la geologia dal chantun Grischun. Exposiziuns spezialas, occurrenzas e curs infurmeschan pli detagliadamain davart temas actuals da la natira. Lavurs da collecziun e da perscrutaziun sco er publicaziuns cumpletteschan la purschida dal Museum. Il Museum dat paisa ad in'intermediaziun da connexs ecologics chapibla per tut las vegliadetgnas. En l'exposiziun permanenta actuala succeda quai surtut er cun accentuar la biodiversitad dal territori da las Alps. E sa chapescha ch'era singuls objects ch'attiran il public sco il chat d'aur il pli impurtant da la Svizra u l'urs «JJ3» immigrà il 2007 vegnan integrads en las exposiziuns davart l'ecologia u ils mammals dal Grischun.

Las diversas collecziuns dal Museum da la natira dal Grischun derivan dals secturs geologia (inclusiv fossils), mineralogia, zoologia e botanica ed èn collocadas en il local da protecziun per bains culturals a l'emprim plaun sutterranean. Quellas pon vegnir consultadas sin dumonda.

Il Museum dispona er d'in servetsch da pedagogia da museum. Sia finamira è da simplifitgar a tut las persunas d'instrucziun ed a lur classas l'access al Museum e da preschentar pussaivladads tge che po tut vegnir scuvri en il Museum da la natira sco lieu da l'«autra» contemplaziun da la natira

Istorgia dal Museum

Collecziuns da divers perscrutaders da la natira grischuns dals 19avel e 20avel tschientaner han furnà la basa per la fundaziun dal Museum grischun da la natira. L'emprim èn questas collecziuns stadas ina part integrala dal cabinet da naturalias da la Scola chantunala grischuna. L'onn 1872 è vegnì fundà en l'edifizi dal actual Museum retic il «Museum grischun per scienza e cultura», en il qual èn er stadas piazzadas las collecziuns da la scienza naturala.

La primavaira 1919 èn la collecziun da naturalias e quella d'art vegnidas dischlocadas en la villa Planta al Postplatz. Ma er qua regnava bainbaud mancanza da piazza. Ils 29 d'avrigl 1929 è vegnì inaugurà sin l'areal al Postplatz l'edifizi nov per il «Museum da la istorgia naturala e dal parc naziunal». Quel serviva sco local d'exposiziun per objects da provegnientscha grischuna. Las collecziuns sa chattavan en ils edificis vischins.

La pussaivladad d'unir tut las partiziuns dal Museum sut in tetg è sa dada pir cun il legat dal geolog Moritz Blumenthal ch'è mort l'onn 1967. L'onn 1976 ha pudì vegnir cumenzà a la Masanserstr. 31 cun la construcziun nova dal museum actual ch'era vegnì planisà da l'architect Bruno Giacometti (1907-2012). Il 1981 ha pudì vegnir inaugurada l'emprima exposiziun permanenta en il nov edifizi.

En il decurs dals ultims onns è quest'exposiziun vegnida remplazzada successivamain tras ina nov' exposiziun permanenta.

Intent e purtaders

Il Museum grischun da la natira è in center d'infurmaziun per l'etnografia da la scienza naturala. Cun sias activitads variadas preschenta el ad in vast public la natira dal chantun Grischun e sias tipicas caracteristicas. Cun quai gida el a derasar ina furmaziun da la natira e da l'ambient ed a proponer l'utilisaziun da lunga durada da las resursas naturalas. Il medem mument vegn er tschertgà da declarer en moda elegentaivla fenomens generalis sco per exempel la furmaziun da las muntognas u l'evoluziun.

Ina pitga impurtanta da la lavur da museum è la documentaziun da la natira dal chantun Grischun e da sias midadas. A quai servan las ritgas collecziuns e l'atgna activitad da perscrutaziun. Sco gia menziunà è la collecziun dal Museum grischun da la natira resultada da las collecziuns da

Exposiziun permanenta davart ils animals selvadis en in Museum da la natira a Cuira.

FOTO TH. GSTÖHL

la Societad grischuna per la perscrutaziun da la natira e dal cabinet da naturalias da la Scola chantunala grischuna. Cun integrar questas duas collecziuns il 1872 en il Museum grischun per scienza e cultura èn ellas idas en il possess dal Chantun. Cuntrari al Museum retic ed al Museum d'art n'han ellas betg appartegnì da quel temp ad ina fundaziun. Il 2001 ha il Chantun decidì da transferir la collecziun dal Museum en ina fundaziun. Ella è responsabla per l'augmentaziun e l'avertura da las collecziuns.

Stretgas relaziuns existan tranter la Societad grischuna per la perscrutaziun da la natira a Cuira ed il Museum. Quella organischa sias occurrenzas en la sala dal Museum ed è activa sco uniun da promoturs.

Il team dal Museum è responsabel per la planisaziun e la realisaziun d'exposiziuns, l'intermediaziun d'enconuschientschas da la scienza naturala ad in public multifar cun las metodos las pli differentas, la composiziun, il mantegniment e l'avertura da collecziuns sco er la perscrutaziun.

Exposiziun

Dapi il 2006 è l'exposiziun permanenta vegnida concepida da nov (realisaziun: biro Gasser e Derungs) e sa preschenta sco suonda:

Plaun sutterranean

Al plaun sutterranean pon las visitadras ed ils visitaders tschertgar il contact visual direct cun la fauna d'aua indigena. Dus aquaris mussan peschs ed animals invertibrads da las duas biocenosis «auas currentas» ed «auas stablas». In microscop pussibilitescha da contemplar ils micro-organismes ils pli impurtants da las auas dal Grischun. En la stanza da demonstraziun datti la pussaivladad da guardar films da la natira elegids u videos tar l'exposiziun speziala actuala.

Plaunterren

Il plaunterren è deditgà a la geografia dal Grischun ed al tema da l'ecologia en il senn il pli vast. In reliev dal «chantun da las 150 vals» en la scala 1:50 000 mussa la varietad geografica enorma che lascha supponer ina natira spezialmain ritga.

L'accent central furma la varietad dals mammals dal Grischun. Quels èn grupads en l'exposiziun tenor ils suandants urdens: carnivors, utschels-mezmieu, maglia-insects, ruiders, lieuroids e mammals cun unglas pèr. Il luf, l'urs, il luf-tscherver, la ludra ed il tschess barbet chattan quai tant'attenziun sco ils animals ils pli gronds dal Chantun: ils tshierivs cotshens ed ils capricorns.

Per chatschaders e per persunas che vulan daventar chatschaders datti la pussaivladad d'exercitar la determinaziun da la vegliadetgna da la selvaschina permessa cun agid da las cornas e da las gianoschas sutexpostas.

Al plaunterren sa chatta medemamain il spazi d'exposiziun ch'è reservà per las expo-

siziuns spezialas. Plinavant envida in chantunet per uffants a palpar ed engiavinar.

Emprim plaun

L'exposiziun a l'emprim plaun tracta la multifariadad da la vita, la biodiversitad. Quatter «spiras infurmativas» illustreschan tge che questas noziuns vulan dir. Ellas fan quai a basa da las suandantas dumondas: Co è sa sviluppada la varietad da las spezias cun l'ir dal temp? Tge è ins spezia? Tge signifitgescha la varietad da las spezias per nus umans? Pertgè è la natira uschè multifara?

Ultra da quai vegn preschenta la diversitad da spezias da differentas gruppas da bulieus, da plantas e d'animals. In'inscenzaziun tut speziala sa chatta en il corridor che maina da l'emprim en il segund plaun: qua vegn demonstrà vi d'in veritabel grip co ch'ils utschels sa servan da quest lieu apparentamain pauc ospitaivel sco spazi da viver e piazza da gnivar.

L'emprim plaun cumpiglia er il labor da perscrutaziun. En quel vegn «manifestà» en moda evidenta, co che objects chattan la via da la natira en il Museum e co ch'els daventan objects collectads. Qua chattan gist er visitadras e visitaders en la vegliadetgna da scola interessantas activitads che servan a sa confruntar cun la natira a moda experimental. In computer interactiv pussibilitescha ultra da quai in viadi virtual tras la collecziun dal Museum da la natira dal Grischun.

Segund plaun

En il center da l'exposiziun geologica sin il segund plaun stat la furmaziun da las Alps. Qua vegn illustrà co che las diversas sorts da crappa èn sa furmadas, quant dinamic ch'ils process geologics èn e co che er la crappa è la finala suttemassa a la disch-agregaziun ed erosiv.

Tranteren chattan ils minerals ils pli bels ch'èn vegnids manads a la glisch en il Grischun piazza avunda per sa far valair cun lur furmas e colurs fascinantas. Preschenta vegn er il bloc d'aur remartgabel ch'è vegnì chattà en las muntognas da la Surselva.

Ordvart interessanta è er la tematica dals fossils e da la paleontologia che chatta en la nova exposiziun permanenta sia piazza duida. En il Grischun datti duas furmaziuns che cuntregnan spezialmain blers fossils, numnadamain Prosanto e Kössen. Crappa che cuntregna fossils na pon ins betg mo consultar per enconuscher la diversitad da las creatiras da pli baud, mabain er lur biotops e lur moda da viver. Quai vegn illustrà a moda plastica cun models impressiunants ed auters renviaments al mund fascinants dals dinosaurs.

Collecziuns

Las collecziuns èn l'element central dal Museum ed indispensablas per la scienza. Resultats scientifics ston esser chapaiavls. Grazia a las collecziuns da plantas, animals, fossils, minerals e crappa pon quels resul-

tats vegnir examinads davart lur vardad anc suenter onns, mintgatant schizunt cun metodos sviluppadas da nov. Collecziuns èn er impurtantas per la classificaziun d'objects natirals, perquai che cumparaziuns èn savens pli expressivas che la classificaziun cun agid da texts e d'illustraziuns. Ils objects da collecziuns servan sper la perscrutaziun e la documentaziun er a l'intermediaziun da savida.

Geologia

Las collecziuns geologicas cuntregnan bain bleras carottas da geologs renomads grischuns, ma paucas parts collecziunadas tenor princips stricts. Remartgablas èn las collecziuns da cumprovas da las grondas construcziuns da tunnels en il Grischun (t.a. Alvra, San Bernardin e Veraina).

Pervi da ses passà geologic ha il Grischun mo paucs fossils u petrificaziuns bain mantegnidas. Remartgabels èn ils fossils da la regiun dal Parc naziunal, dal territori dal Piz Aela (saurs-pesch) e las restanzas da peschs e da saurs da la seria prostanza dal Piz Ducan en vischinanza da Tavau che l'Institut paleontologic da l'Universitad da Turitg ha chattà.

Pir dal passà geologic il pli giuven derivan ils chats d'urs da cuvels dals cuvels da la Sulzfluh sper St. Antönien ch'han ina vegliadetgna da tranter 50 000 e 100 000 onns.

Mineralogia

La collecziun mineralogica documentescha ils minerals ch'existan en il Grischun e tut ils chats extraordinaris da minerals. Uschia èn p.ex. ils silicats da mangan (parsetensit, tincerit, sursassit) ch'èn vegnids chattads ils onns 1920 ed ils arsenats da mangan (grischunit, geigerit) dals deposits da mangan dal Surmeir objects da collecziun impurtants. Els èn er part integrala da l'exposiziun da minerals dal Museum grischun da la natira.

Zoologia

Ina gronda tradiziun ha il rimnar da mammals ch'è vegnì fatg senza interrupziun dapi la fundaziun dal Museum. Custaivels èn ils objects singuls da l'urs, luf-tscharver, luf e tschess-barbet che documenteschan l'extincziun da quella spezia il 19avel tschientaner sco er in preparat entir d'ina nursa da Tujetsch originala da l'onn 1902. Serias da cornas e cornadras cumprovan il return dals animals gronds cun unglas. Dapi il 1970 vegnan er rimnads sistematicamain mammals pitschens (ruiders, insectivors, animals da rapina pitschens). La collecziun correspondentia tutga tar las collecziuns las pli grondas da l'entir territori da las Alps. Er las ulteriuras collecziuns da vertebrads (peschs, amfibis, reptils) èn remartgablas.

Bleras da las collecziuns d'animals senza spina dorsala (invertibrads) èn pli veglias. Ellas derivan dal temp che amaturis rimnavan e barattavan objects en moda intensiva. Impurtantas per la scienza èn diversas collecziuns dal Parc naziunal e per exempel la collecziun da

tgirallas da Thomann e la collecziun da lindornas da Wolf. Collecziuns stgaffidas da nov pertutgan l'avieul selvadi e las tgirallas dal di.

Botanica

La collecziun da plantas vascularas è gronda. Luschenumnà Herbarium Raeticum cumpiglia cumprovas da plantas da scherm (cormophyts) dal chantun Grischun ch'èn vegnidas rimnadas da blers botanichers durant ils ultims 200 onns. Pervi da divers motivs n'èn in pèr erbaris betg vegnids integrads en il Herbarium Rhaeticum, uschia ils erbaris da Brügger, Killias, La Nicca e Gsell. Josias Braun-Blanquet, il sociolog da plantas da renum mundial, ha mantegnì en sia chasa paterna a Cuira in erbari ch'el ha duvrà durant sias dimoras regularas en sia citad natala. Quel sa chatta en il Museum grischun da la natira, entant che ses erbaris gronds da Montpellier sa chattan en l'universitad da là. L'erbari il pli vegl deriva dal decan Luzius Pool, il reverenda e perscrutader grischun da la natira; el è vegnì preparà per gronda part l'entschatta dal 19avel tschientaner. Ina collecziun speziala è la collecziun da sems da Paul Müller-Schneider.

L'erbari da mistgel grond è en elavuraziun a l'Universitad da Turitg. Tut ils exemplars èn vegnids registrads per l'inventari dals mistgels da la Svizra tenor ils territoris natirals. Numerusas emprovas da litgens ed ulteriuras materialias spetgan sin lur elavuraziun.

Preparaziun e conservaziun

Il Museum rimna e mussa objects da la natira. Mo paucs da quels pon vegnir tegnids en salv ed exponids en il Museum precis uschia sco ch'els vegnan avant en la natira.

En lavur stentusa vegnan minerals salvads da chavacristals da lur sfessas e sfendaglias. Per il solit ston els mo vegnir deliberads da l'arschiglia da lur lieu e lavads. Mintga ulteriura preparaziun scroda per regla. In'exceptiun è stà il stgalim dad aur renumà da la Val Sumvitg. L'aur ha stui vegnir rendi visibel cun tecnicis mecanicas e chemicas.

Emprovas da crappa ston per regla vegnir empitschnidas ad ina grondezza manischa gia or en il champ. En l'exposiziun mussa il Museum però in pèr craps pli gronds ch'èn vegnids transportads cun blera forza e gronds custs en l'exposiziun.

Tscherts fossils na basegnan nagina preparaziun. Tar auters chats da fossils ston ils skelets u las crosas vegnir lavurads or dal crap en stentusa lavur da detagl.

Objects biologics sco plantas u animals èn suttemassa a la decumposiziun che vegn impedida cun conservar. Plantas vegnan setgentadas, pressadas cun premura, protegidas da donnas da magliar cun chemicas e mintgatant schizunt colladas sin artgas da palpieri.

Per conservar animals datti differentas metodos. Insects vegnan oravant tut averts, setgentads e fixads cun guglias. Vertebrads pli pitschens sco amfibis, reptils u mammals pitschens pon vegnir mess per dievers scientificis en liquids da conservaziun sco alcohol u liquids sumegliants. Da vertebrads, spezialmain da mammals e d'utschels, vegnan fatgs preparats dermoplastics. Latiers vegn tratga giu la pel da l'animal cun chavels u pennas. Quella vegn conservada en ina procedura custaivla ed alura tratga sur in corp artificial, al qual il preparatur ha dà la furma e la posiziun giavischada. Per preparar skelets vegnan deliberads ils oss da la charn, e quai a maun, cun agid da magliarads u d'autras tecnicis. Da quels vegn aura extratg il grass en l'indriz per sgrassar.

La preschentaziun:

Dossier «Museum da la natira dal Grischun».

Dapli infurmaziuns:
chatta.ch/?hiid=1336
www.chattà.ch